

БАЊАЛУЧКА ПАЛАТА ДРЖАВНЕ ХИПОТЕКАРНЕ БАНКЕ

Свеколики развој Бањалуке, као што нам се то безразложно данас сугерише, није прекинут када нас напусти бан Светислав Милосављевић. Многи и данас значајни градски објекти изниклоше за бановања Богољуба Кујунџића. Најљепши међу њима, о томе спора нема, свакако је зграда Државне хипотекарне банке. Погубне последице "црног четвртка" у Волстриту из октобра 1929. не послужиле политичарима као

**Владимир Павлович
Загородњук**

изговор за неспособност и немоћ већ су им, напротив, биле својеврстан подстрек. Обимна градитељска дјелатност и снажење државних финансијских установа били су главни ослонци у борби за опоравак земље. У та тешка времена подиже Бањалука и Хигијенски завод, Раднички азил, Убошки дом, Градски мост, конвикте "Просвјете", "Народне узданице" и "Напретка"... Ваљало је помоћи оне којима је помоћ уистину била потребна.

Крах приватних и привилегованих банака бијаше добар разлог за јачање државног банкарства. Значајне законом признате привилегије и гаранције учинише да Државна хипотекарна банка убрзо стекне неограничено повјерење и да израсте у главног чиниоца на домаћем тржишту капитала. Приближно, једну трећину њеног потенцијала чинили су јавни капитал и фондови, другу трећину штедни улози, а тек трећину инострани зајмови. О, како су то срећна времена била! Сразмјерно гледајући, она надрасте чак и највећу свјетску хипотекарну институцију, француску *Crédit Foncier*.

Као осму у низу, Државна хипотекарна банка отвори 15. октобра 1934. у Бањалуци своју агенцију. Прије ове, у бановинским центрима у Загребу, Љубљани, Сарајеву, Новом Саду, Нишу, Љубљани, Сплиту и Скопљу већ су подигнути објекти банке. Овако значајној институцији пронађе се привремени смјештај у хотелу "Централ", преко пута данашње главне поште а на мјесту Робне куће "Кастел", којим је газдовао Војин Јовичин, Новосађанин родом, једно вријеме и закупац хотела "Босна". Предузимљива управа Хипотекарне банке одмах је покренула акцију на изградњи властите зграде. Њена је политика била јасна – у првокласној банци све је имало да буде првокласно.

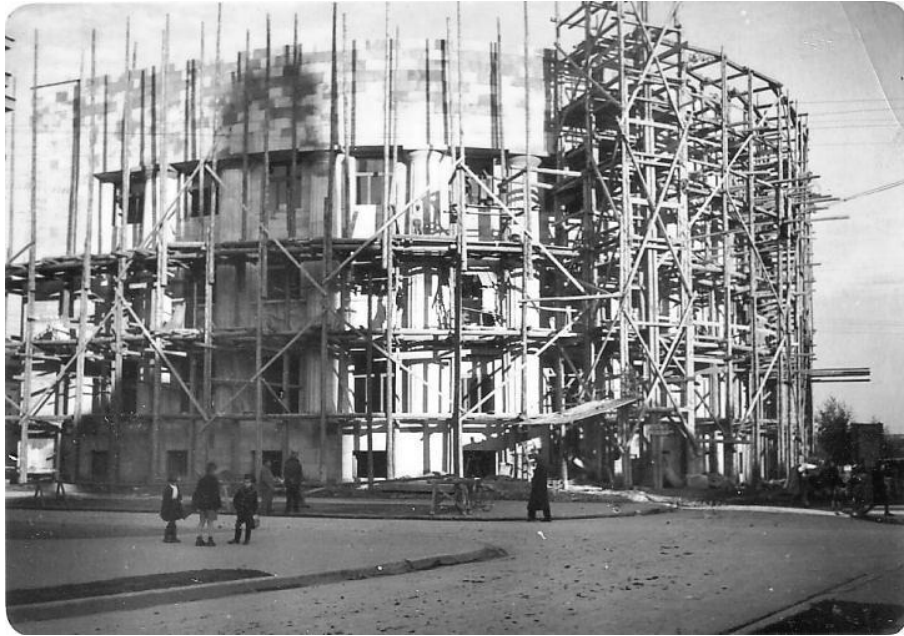

**Степан Федорович
Колесников**

Ангажован је угледни београдски архитекта Миодраг Васић, који за кратко вријеме пројектова палату и који за све вријеме њене изградње није избивао из Бањалуке, лично надгледајући извођење свих радова. И, већ почетком јуна 1936. у Бањалуку стиже велики број највјештијих каменорезаца. Ваљало је вањске зидове обложити тешким, фино исклесаним каменим блоковима, који су довожени чак из Македоније. Истовремено, док су текли завршни

унутрашњи радови, општина Бањалучка имала је само један задатак – ваљало је пројектовати и поред банке просјећи нову улицу, ону којом данас идемо за Борик. У почетку јој дадоше сасвим једноставан и прикладан назив, Код хипотекарне банке,

ушаше је преименоваше у Краља Твртка, комунисти у Мирка Вишњића, а данашње градске власти у Бана др Тодора Лазаревића.

Пред завршетак изградње

Под сам крај године, 27. децембра 1936, јутарњим београдским возом у Бањалуку стиже отмјено друштво, са министром финансија др Душаном Летицом на челу. Предстојало је свечано отварање и освећење палате каква би, како рече извјештач, "красила и прву свјетску метрополу". Како је то већ обичај, којег се до данас не одрекосмо, низали су се говорници, а окупљена маса је непрекидно клицала младом краљу, краљевском дому Карађорђевића, краљевским намјесницима, премијеру Милану Стојадиновићу... Чак двапут је оркестар 33. пјешадијског пука интонирао државну химну.

А онда митрополит Василије Поповић, уз саслужење протојереја Петра Рађеновића и градског проте Душана Мачкића, а након њега и имам Хамдија еф. Софтић, освјешташе палату по православном односно исламском обичају. Бањалучког бискупа је на свечаности представљао његов тајник фра Круно Бркић, па изостаде освећење по католичком обреду. Но, то не бјеше ни први ни посљедњи пут.

Већ за четири дана, 1. јануара 1937, бањалучка агенција прерасте у Главну филијалу за Врбаску бановину.

У неописивој гужви и утркивању говорника, скромно и непримјетно, како то и приличи великима, стајали су тројица људи које је данашња Бањалука сасвим заборавила: Владимир Павлович Загородњук, Степан Федорович Колесников и Ђорђе Петраш. Провидна политичка пропаганда и памфлети заглушише тројицу умјетника.

Владимир Павлович Загородњук, син капетана трговачке флоте, дође на свијет 31. маја 1889. у црноморској луци Одеса, гдје заврши умјетничку школу. Од 1910. до 1913. похађа Националну умјетничку школу у Паризу, показујући посебну склоност ка скулптури. Потом се враћа у Русију, гдје Октобарска револуција и грађански рат замијенише Први свјетски рат. По завршетку грађанског рата, 1920. године, са ријеком избјеглица из царске Русије Владимир Павлович стиже у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Одмах се прихвата посла наставника цртања у руској школи у Панчеву, а 1921, на препоруку Леонида Браиловског, долази у београдско Народно позориште. Накратко, јер се већ у позоришној 1923/24. опредјељује за самосталан

сценографски рад, занимајући се у почетку и костимографијом. Са чувеним режисерима, Јуријем Ракитином, Бранком Гавелом, Феофаном Павловским, Александром Верешчагином, којег упамти и бањалучко позориште, и низом других, он креира незаборавне сценографије за 19 драма и 12 опера. Свјетску славу постиже 1924, када га за сценографију Војновићеве "Смрти мајке Југовића" окитише златном медаљом у Паризу. Од 1927. заинтересоваше га декоративна скулптура и споменици, па за њим остадоше многобројне скулптуре на београдском руском гробљу. Информбировске 1949, пошто не хтједе да буде друго до поданик царске Русије, уручише му отказ и он заувјек напусти београдско Народно, а наредне, 1950, отисну се пут Аустралије, гдје се, тихо и ненаметљиво, бавио иконописом. Умро је у Сиднеју 1976. Шта год да је од Србије доживио, Србију није заборавио. Своје позоришне скице завјештао је Позоришном музеју.

Таквом умјетнику повјерише украшавање палате Државне хипотекарне банке у Бањалуци. Према скицама свог сународника Степана Федоровича Колесникова, који

1919, као већ зрео умјетник са кистом, дође у Државу СХС, да овјековјечи ентеријере Народног позоришта и Експортне банке у Београду, Владимир Павлович изради међупрозорске рељефе, њих једанаест, све један љепши од другог. Данас можемо да се дивимо само оном изнад главног улаза. Остали трајно нестадоше, што нашим незнањем и небригом, што партијском заслијепљеношћу. Шта ће партијцима некакви

рељефи неког тамо царског клесара!

Рељефи су тешко оштећени септембра 1944, у току Друге бањалучке операције, када партизани патентираше нову борбену технику. Та је техника подразумијевала сипање горива у ватрогасне пумпе, а онда по објектима... Остаде нам једна блиједна фотографија да нам нијемо свједочи да цијела палата бјеше буктиња.

Кажу, били су остаци рељефа разбацани по тавану палате, а онда неком, после земљотреса, сину сулуда идеја да таван ваља почистити! И би тако!

Добротом и љубазношћу наше бивше суграђанке Татјане Рибкин, чији је отац Виталиј друговао са Загородњуком, аутор ових редака прибавио је неколико фотографија међупрозорских рељефа. Кад већ не хтједосмо да их чувамо, бар да знамо како су изгледали!

Као и управа Хипотекарне банке, и Владимир Павлович је желио само првокласно. Ангажовао је најчувенијег мајстора за фасаде у Краљевини, умјетника Ђорђа Петраша, Новосађанина. Фасада Народне банке Србије у Београду, у Краља Петра улици, његово је дјело. Остави Петраш свој потпис и на бројним објектима у Новом Саду, Винковцима, Вуковару... И ова бањалучка фасада носи његов потпис. У Бањалуци му захвали само ондашњи шаховски клуб, писмено, посвједочивши му да је, дарујући клубу 300 динара, постао његов утемељитељ. Каква је Ђорђева судбина, то не знам. Знам само да је 1946. на Средњој ликовној школи "Петар Лубарда" на Цетињу предавао декоративно вајарство.

**Уочи транспорта за
Бањалуку**

И док се славило, Владимир Павлович је имао других брига. У Београду, у ливници Властимира Ђорђевића, спремани су калупи за бронзане фигуре "Трговина" и "Домаћинство", свака тешка по 600 килограма.

Овим двјема скулптурама Владимир Павлович маркира главни улаз у палату 24. априла 1937. Прва од њих, "Трговина", статуа Крајишника у народној ношњи, са саруком (чалмом) око главе, са штапом и кантаром у рукама и врећом изобиља поред себе, постављена је десно од главног улаза. Стасита Крајишкиња, "Домаћинство", такође у народној ношњи, са српом у руци, представља стопаницу. Сноп жита поред ње је сноп благостања, сједињења и друштвене слоге. Зато, ако данас будете пролазили поред палате, пронађите Загородњуков карактеристични монограм на бронзаном постолу, и присјетите се да су сјај палати Државне хипотекарне банке дали Владимир Павлович, Степан Федорович и Ђорђе Петраш. И не дајте ником да је нагрђује!